

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

Zeszyty Muzeum

5

WROCLAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1984

ARTYKUŁY

Bogdan Chrzanowski

JÓZEF OLSZEWSKI (1909—1942)

Groźba biologicznego wyniszczenia narodu polskiego zmusiła społeczeństwo do podjęcia powszechnej samoobrony i walki z hitlerowską okupacją. W latach 1939—1945 na terenie okupowanego kraju istniało ponad 300 tajnych organizacji. Niektóre powstały jeszcze w czasie kampanii jesiennej 1939 r.¹

Konspiracja polska, ogarniając szerokie rzesze społeczeństwa, charakteryzowała się różnorodnością form działania, uzależnioną od specyfiki danego terenu. Wielu wybitnych organizatorów konspiracyjnych zginęło bezimiennie. Niekiedy zaś historiografia powojenna rozporządza jedynie fragmentarycznymi danymi odnośnie do działaczy Polski Podziemnej.

Artykuł niniejszy jest próbą przedstawienia sylwetki oficera Związku Walki Zbrojnej — Armii Krajowej — Józefa Olszewskiego. Przez stosunkowo długi okres postać ta znana była w literaturze pod pseudonimem „Andrzej”². Natomiast w latach 1968—1970 miała miejsce polemiczna dyskusja w związku z artykułem K. Ciechanowskiego, w którym wystąpiła zbieżność nazwisk: osoby nas interesującej, czyli oficera ZWZ-AK J. Olszewskiego, oraz innego J. Olszewskiego — konfidenta gestapo³. Z innych publikacji traktujących o J. Olszewskim należy wymienić artykuł W. Tylży oraz pozycje: K. Ciechanowskiego, A. Męclewskiego czy wreszcie wydawnictwo W. Jastrzębskiego i J. Szilinga poświęcone oku-

¹ Szerzej T. Tarnogrodzki, R. Tryc, *Polskie organizacje konspiracyjne w latach 1939—1945*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1966, nr 4; *Encyklopedia II wojny światowej*, Warszawa 1975, s. 234.

² Por. L. Lubecki, *Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, 1961, z. 1—2, s. 34, 56; tenże, *Harcerze wybrzeża w walce z okupantem w latach 1939—1945*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne”, 1962, z. 8—10, s. 71 i n. Zob. także L. Sławomirski, *Niektóre aspekty ideowo-polityczne ruchu oporu na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 1963.

³ Por. K. Ciechanowski, *Pomorski Okręg Armii Krajowej*, WTK, 1968, nr 22, s. 6—7; tenże, *W sprawie zbieżności nazwisk*, *ibid.*, 1970, nr 21, s. 7. Należy podkreślić, iż „Andrzej” nie miał nic wspólnego z owym konfidentem. Zob. B. Chrzanowski, *Zarys struktury organizacyjnej SZP-ZWZ-AK na Pomorzu Gdańskim (Reichsgau Danzig-Westpreussen) w świetle wydawnictwa „Armia Krajowa w dokumentach”*, „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, 1977, nr 2, s. 111.

pacji Pomorza⁴. Z kolei w książce J. J. Tereja, przedstawiającej dzieje SZP-ZWZ-AK, J. Olszewski mylnie figuruje jako szef sztabu, a następnie pełniący obowiązki komendanta Pomorskiego Okręgu ZWZ-AK⁵.

W niniejszym artykule wykorzystano szczątkowe dokumenty dotyczące J. Olszewskiego, relacje jego rodziny oraz osób z nim współpracujących podczas okupacji.

1. Józef Olszewski, ps. „Andrzej”

Józef Olszewski, syn Leona i Jadwigi z domu Fawrel, urodził się 10 I 1909 r. w Gostyninie w rodzinie robotniczej. Ojciec jego był stola-

⁴ W. Tylza, *Kim był „Andrzej”?*, „Dziennik Bałtycki”, 26—27 IV 1970, s. 4, 6; K. Ciechanowski, *Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim 1939—1945*, Warszawa 1972, s. 222, 228, 230, 236; A. Męclewski, *Neugarten 27*, Warszawa 1974, s. 349—355; W. Jastrzębski, J. Sziling, *Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*, Gdańsk 1979.

⁵ J. J. Terej, *Na rozstajach dróg. Ze studiów nad obliczem i modelem Armii Krajowej*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1978, s. 247—248. Tym samym dyskusyjna wydaje się teza J. J. Tereja, iż przypadek ten stanowił swojego rodzaju curiosum w dziejach ZWZ-AK, gdzie funkcje komendanta Okręgu powierzono osobie nie posiadającej stopnia oficerskiego. Przypuszczalnie błąd powstał w wyniku pomieszania pseudonimów, ponieważ szef sztabu Pomorskiego Okręgu ZWZ-AK, kpt. (ppłk.) J. Chyliński posługiwał się pseudonimem „Kamień”, którego niekiedy używał także J. Olszewski. Stąd w niektórych relacjach można spotkać błędną identyfikację tych dwóch osób.

